Naxçıvan Müəllimlər İnstitutu. Elmi əsərlər, 2025, № 4, s.53-57
Nakhchivan Teachers Institute. Scientific Works, 2025, № 4, p.53-57
Нахчыванский институт учителей. Научные труды, 2025, № 4, с.53-57

UOT: 37.091.26
https://doi.org/10.30546/670832.2025.02.1051

Pedaqoji qiymətləndirmənin xüsusiyyətlərinə dair

Müəllif(lər):

Sevda Heydərova
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutu
Doktorant
E-poçt: heyderovasevda@mail.ru
https://orcid.org/0000-0003-1513-7416

Açar sözlər: müasir qiymətləndirmə, standart, strategiya , xüsusiyyətlər

Annotasiya. Bu tədqiqatın məqsədi ümumtəhsil məktəblərində şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsində keyfiyyət metodlarının tətbiqinin effektivliyini araşdırmaqdır. Pedaqoji qiymətləndirmə şagirdlərin öyrənmə prosesini dərindən başa düşməyə, onların tənqidi düşünmə, yaradıcılıq, problem həll etmə və motivasiya kimi bacarıqlarını inkişaf etdirməyə yönəlmiş sistematik prosesdir. Tədqiqat çərçivəsində sinif müşahidələri, layihələr və portfellərin təhlili, müəllim və şagird müsahibələri, eləcə də fokus qruplar vasitəsilə məlumatlar toplanmışdır. Şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsi diaqnostik, formativ və yekun prinsiplərə əsaslanmışdır. Nəticələr göstərir ki, keyfiyyət metodları şagirdlərin güclü və zəif tərəflərini aşkarlamağa, tədris prosesində məqsədyönlü təkmilləşdirmələr etməyə və təhsilalanlar üçün cəlbedici, effektiv öyrənmə mühiti yaratmağa imkan verir. Beləliklə, keyfiyyət metodlarının tətbiqi pedaqoji qiymətləndirmənin əsas elementi olaraq təhsil prosesinin davamlı inkişafına, proqramların optimallaşdırılmasına və şagirdlərin şəxsi və akademik inkişafının təmin edilməsinə mühüm töhfə verir.

Features of pedagogical assessment

Author(s):

Sevda Haydarova
Azerbaijan Republic Institute of Education
PhD student
E-mail: heyderovasevda@mail.ru
https://orcid.org/0000-0003-1513-7416

Key words: modern assessment, standard, strategy, characteristics

Abstract. The objective of this study is to investigate the effectiveness of the application of qualitative methods in assessing pupil achievement in secondary schools. Pedagogical assessment is a systematic process aimed to understanding the learning process of pupils deeply, to develop their skills such as critical thinking, creativity, problem solving and motivation. İnformation was collected within the framework of the study through classroom observations, analysis of projects and portfolios, teacher and pupil interviews, as well as focus groups. Student achievement assessment was based on diagnostic, formative and summative principles. The results show that, qualitative methods enable to identify the strong and weak points of students, to make expedient improvements in the teaching process and create an attractive, effective learning medium for learners. Thus, the application of qualitative methods being a key element of pedagogical assessment makes a significant contribution to the continuous development of the educational process, the optimization of programs and ensuring the personal and academic development of pupils.

К особенностям педагогического оценивания

Автор(ы):

Севда Гейдарова
Институт образования Азербайджанской Республики
Докторант
Э-почта: heyderovasevda@mail.ru
https://orcid.org/0000-0003-1513-7416

Ключевые слова: современное оценивание, стандарт, стратегия, особенности

Аннотация. Целью данного исследования является изучение эффективности применения качественных методов в оценивании учебных достижений учащихся в общеобразовательных школах. Педагогическое оценивание представляет собой систематический процесс, направленный на глубокое понимание процесса обучения учащихся, а также на развитие их навыков критического мышления, творчества, решения проблем и мотивации. В рамках исследования сбор данных осуществлялся посредством классных наблюдений, анализа проектов и портфолио, интервью с учителями и учащимися, а также с использованием фокус-групп. Оценивание учебных достижений учащихся основывалось на диагностических, формативных и итоговых принципах. Результаты показывают, что качественные методы позволяют выявлять сильные и слабые стороны учащихся, вносить целенаправленные улучшения в учебный процесс и создавать привлекательную и эффективную образовательную среду для обучающихся. Таким образом, применение качественных методов как основного элемента педагогического оценивания вносит значительный вклад в устойчивое развитие образовательного процесса, оптимизацию программ и обеспечение личностного и академического развития учащихся.

Giriş. Pedaqoji qiymətləndirmə şagirdlərin öyrənməsini və müəllimin bu öyrənmənin asanlaşdırılmasında effektivliyini qiymətləndirmək üçün sistematik prosesdir. Müşahidə, layihələr və portfellər kimi metodları daxil etmək üçün ənənəvi testlərdən kənara çıxır və tənqidi düşünmə, problem həll etmə və yaradıcılıq kimi bacarıqlara diqqət yetirir. Məqsəd tədris strategiyalarını və tələbə performansını təkmilləşdirmək üçün rəy təmin etməkdir.

Ölkəmizdə gedən sürətli inkişaf Azərbaycan təhsil sistemində də öz əksini tapır. Ümumtəhsil müəssisələrində daim diqqət mərkəzində olan sahələrdən biri də şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsidir. Bu gün pedaqoji heyətin qarşısında duran əsas və mühüm məsələ inkişafda olan cəmiyyətin, dövlətin və qlobal dünyanın təhsil sisteminə cavab verən şəxsiyyətlərin yetişdirilməsi kimi mühüm məsələlərdən biridir. Bu məsuliyyəti yerinə yetirmək üçün ümumtəhsil müəssisələri öz tədris planlarını və proqramlarını davamlı olaraq buna uyğun formada yeniləşdirməli və təkmilləşdirməlidir. Tərəqqi və mükəmməlliyin vəhdətində dayanan bu yol uğurun başlanğıcıdır.

Ümumtəhsil məktəblərində təhsilin keyfiyyətinin müəyyən olunması üçün aparılan monitorinqlər, müzakirə olunan qiymətləndirmə prinsipləri, davamlı təkmilləşməyə doğru aparan, fəaliyyəti sürətləndirən istiqamətdir.

Pedaqoji qiymətlənditmə mərkəzində duran şagird fəaliyyətinin aşkarlanması müxtəlif metodlardan və üsullardan istifadə etməklə mümkündür. Bu zaman məktəbdaxili qiymətləndirmənin müəyyən olunmuş qaydalarından istifadə olunur. Bu qiymətləndirmədən səmərəli istifadə şagirdlərin əldə etdikləri bilikləri aşkarlamağa və inkişaf etdirməyə kömək edir. Bunlar göstərilənlərdir:

- Diaqnostik qiymətləndirmə;
- Formativ qiymətləndirmə;
- Yekun və illik qiymət.

Qiymətləndirmə prosesini müxtəlif metodlar və resuslardan istifadə edərək aparmaq problemlər və həllər istiqamətində məqsədəuyğun yoldur..

Bu gün "Təhsildə İnkişaf Layihəsi" mahiyyət etibarilə təhsil müəssisələrində təhsil proqramlarının və materiallarının effektivliyini və nəzərdə tutulan məqsədlərə uyğunluğunu qiymətləndirməyə imkan verən bir mərhələdir. Qiymətləndirməni daim dəyişən bilik dənizlərində düzgün yolda qalmağa kömək edən kompas kimi görsək daha düzgün olar.

Ümumtəhsil müəssisələrində şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsi ölkədə təhsil sisteminin səviyyəsini müəyyən edən vacıb məsələdir. Bu sahə statistik deyil, daim dəyişəndir. Cəmiyyətdə baş verən tələb və dəyişiklik şagird nailiyyətinin irəliləyişlərini, ictimai ehtiyacların dəyişməsini və pedaqoji yanaşmaların dəyişməsini özündə formalaşdırır. Daim təhsildə ön sıralarda qalmaq, təhsilalanları və maraqlı tərəflərin ehtiyaclarını ödəmək üçün tədris proqramları müasir tələbə uyğun tərtib edilməlir.

XXI əsrdə bütün sahələrdə sürətli inkişaf gedir. İllər öncə qabaqcıl olan sahələr bu gün müasir tələblərə cavab verməyə bilər. Azərbaycan Respublikasında şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsi müxtəlif olimpiada və yarışlara qatılmaqla yerinə yetirilir. Təhsilalanları dəyişikliyə uyğunlaşdırmaq onları təhsildə və gələcək həyatlarında uğur qazanması üçün lazım olan bacarıq, biliklərlə təchiz etmək vacib məsələdir.

Təhsilalanların qiymətləndirilməsi təmin etdiyimiz təhsilin keyfiyyətini artırmaq və inkişaf etdirmək üçün vacib məsələdir. Qiymətləndirmə zamanı metodlar və məqsədyönlü üsullar şagirdlərin güclü və zəif tərəflərini müəyyən etmək əsas prinsiplərdən biridir. Müəyyən olunan hədəfləri təkmilləşdirmək, tələbələrin daha cəlbedici və effektiv öyrənmə təcrübəsi əsas məsələlərdən biridir.

Ümumtəhsil müəssisəsində qiymətləndirilmə bizə təhsilalanların performansı, məmnuniyyət və təlim nəticələri haqqında dəyərli məlumatlar təqdim edir. Bu məlumatlar bizə sübuta əsaslanan qərarlar qəbul etmək, resursları ağılla bölüşdürmək və diqqət tələb edən sahələrə üstünlük vermək imkanı verir. O, təhsil prosesini təkmilləşdirməyə, inkişaf etdirməyə kömək edir. Bu zaman hədəflənmiş təkmilləşdirmələr etmək, təhsilalanlar üçün daha cəlbedici və effektiv öyrənmə təcrübəsi yaratmaq imkanlarından istifadə etmək məqsədə uyğun olar.

İstər dövlət, istərsə də özəl təhsil müəssisələri qarşısında duran əsas məsələ müasir tələblərə cavab verən, cəmiyyətin, ictimaiyyətin inkişafına uyğunlaşan təhsilalanların yetişdiril-

məsidir. Pedaqoji qiymətləndirilmə təhsil prosesinin və təhsilalanların inkişafını müəyyən edir. Bu fəaliyyət proseseni davamlı olaraq təkmilləşməyə xidmət edir.

Təhsil vermək üçün yeni və daha effektiv yollar axtarmaqla biz pedaqoqlar arasında yaradıcılıq qığılcımını alovlandırmış oluruq. Tədris metodları ilə eksperimentləri təşviq edə və yeni yaranan texnologiyalardan istifadə edərək yüksək nailiyyətlər əldə edə bilərik. İnnovasiya ruhu təhsil sahəsində rəqabətə davamlı olmaq üçün vacibdir. Alim və mütəxəssislərin mübadiləsi, birgə elmi tədqiqatların və elmi-texniki layihələrin yerinə yetirilməsi, yeni texnologiyaların yaradılması, tətbiqi təhsil sahəsinin inkişafını yüksəldir. Ölkəmizdə elmin, təhsilin inkişafı, beynəlxalq təcrübənin öyrənilməsi və biliklərin mübadiləsi, kadr hazırlığı, birgə elmi-tədqiqatların və elmi-texniki layihələrin yerinə yetirilməsi və s. məsələlərin tamamilə milli mənafelərin inkişafına xıdmət edir.

Pedaqoji qiymətləndirilmə, ilk növbədə tədris materiallarının məzmununun və effektivliyinin qiymətləndirilməsinə yönəldiyi halda, proqramın qiymətləndirilməsi daha irəli gedir. O, təhsilin nəticələrini və təsirlərini qiymətləndirir, təhsilalanların nə qədər yaxşı hazır olduqlarını, cəmiyyətə necə töhfə verdiklərini və dünyanın çağırışlarını necə idarə etdiklərini araşdırır.

Pedaqoji qiymətləndirmə proqramın tədris metodlarına və pedaqoji yanaşmalara yaxından baxır. O, "Tədris metodları cəlbedici və effektivdirmi?" kimi suallara cavab verməyə çalışır. Öyrədənlərin öz fəaliyyətində üstün olmaları üçün lazımi resurslar və peşəkar inkişaf imkanları ilə təchiz olunmalarının üstünlüklərini göstərir.

Proqramın qiymətləndirilməsi sinif təcrübəsi ilə yanaşı, həm də məktəbdənkənar fəaliyyətlərin və dəstək xidmətlərinin rolunu nəzərə alır. Bu elementlər öyrənənlərin ümumi inkişafında mühüm rol oynayır.

Monitorinq və qiymətləndirilmənin əsas aspekti əks əlaqə yaradaraq təhsildə inkişafın səviyyəsini müəyyən etməkdir. Bu qiymətləndirmə tədris prosesi zamanı davamlı olmalıdır.

Fəaliyyətin qiymətləndirilməsi təhsilin bütün aspektlərinin, o cümlədən kurikulumların, tədris metodlarının, dərsdənkənar fəaliyyətlərin və dəstək xidmətlərinin hərtərəfli qiymətləndirilməsi ilə başlayır. Bu qiymətləndirmə təhsilalanların bilik və bacarığı haqqında dəqiq məlumat verməyə kömək edir

Məlumat topladıqdan və qiymətləndirmələr apardıqdan sonra güclü, zəif tərəflərin müəyyən edilməsi mümkündür. Bu mərhələdə təkmilləşdirmə əsas məqsədlərdən biridir. Təhlillərə əsasən, şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsində məqsədyönlü təkmilləşdirmələr edilir. Bu təkmilləşdirmələr tədris prosesində, tədris metodlarında dəyişikliklərin aparılmasına xidmət edir. Nöqsanların aradan qaldırılması üçün yerinə yetirilən tapşırıqlar təhsil səviyyəsinin inkişafına istiqamətlənməlidir.

Ümumtəhsil məktəblərində şagird fəaliyyətinin qiymətləndirilməsi davamlı prosesdir. Təhsil müəssisələrində vaxtaşırı olaraq proqramlarını məqsədə uyğun və dəyişən ehtiyaclara cavab verməsini təmin etmək üçün yenidən qiymətləndirmə mexanizmi hazırlanmalıdır. Bu davam edən qiymətləndirmə, təkmilləşdirmə və uyğunlaşma dövrü təhsildə davamlı inkişafa təkan verir. Buna görə də qiymətləndirmə metod və üsullarını, ehtiyacları və məqsədləri müəyyən etmək üçün nailiyyətləri aşkarlamaq baxımından uyğunlaşdırmaq vacibdir.

Təhsi sistemində qiymətləndirmə alətləri və metodlarının seçimi çox vaxt həll etmək istədiyimiz konkret məqsədlərdən və suallardan asılıdır. Kəmiyyət və keyfiyyət yanaşmaları arasında tarazlıq yaratmaq vacibdir.

Kəmiyyət üsulları ədədi məlumatları və statistik təhlili əhatə edir. Onlar təhsilalanların nailiyyətləri, məmnunluq və performans kimi təhsilin aspektlərinin ölçülməsi və kəmiyyətinin müəyyən edilməsi üçün effektivdir. Kəmiyyət yanaşmaları müdaxilələrin təsirini qiymətləndirmək və aşkarlanmasını müəyyən etmək üçün xüsus vasitədir.

Keyfiyyətli metodlar məlumatların arxasında "niyə" və "necə"nin başa düşülməsinə yönəlmişdir. Onlar təcrübələr, motivasiyalar və qavrayışlar haqqında dərin fikirlər təqdim edirlər. Düzgün yanaşmalar nüansları üzə çıxarmaq və təhsil prosesləri və nəticələrini daha dərindən başa düşmək üçün dəyərlidir. Bundan əlavə, düzgün alətlər məlumatların toplanması prosesini, təhlili asanlaşdıra və təhsil üçün dəyərli fikirlər təqdim edə bilər.

Ölkədə gedən sürətli inkişaf təhsil sahəsində də özünü göstərir. Ümumtəhsil müəssisələrində təhsil sistemi müəyyən olunmuş fənn kurikulumu , "Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Strategiyası"nın prinsiplərinin reallaşması əsasında yaradılıb. Bu, isə öz növbəsində ümümtəhsil müəssisələrində təhsilalanların ölkənin və qlobal dünyanın tələblərinə cavab verən bilikli, bacarıqlı şəxsiyyətlərin yetişdirilməsinə xidmət edır.

Material və metodlar. Tədqiqatın obyekti ümumtəhsil məktəblərində şagirdlərin pedaqoji qiymətləndirilməsi, predmet isə qiymətləndirmə prosesində tətbiq olunan metodların və alətlərin effektivliyidir. Tədqiqat zamanı əsas material kimi məktəblərin dərs proqramları, tədris planları, şagirdlərin layihə və portfelləri, həmçinin müəllimlərin tədris prosesində istifadə etdiyi resurslar və təlim materialları istifadə edilmişdir. Eyni zamanda, məktəblərdə aparılan daxili monitorinqlərin və qiymətləndirmə hesabatlarının məlumatları tədqiqatın material bazasını təşkil etmişdir.

Tədqiqatın aparılmasında keyfiyyət metodları tətbiq olunmuşdur. Bu çərçivədə sinif müşahidələri vasitəsilə şagirdlərin öyrənmə davranışları və fəaliyyətləri dərindən öyrənilmişdir. Həmçinin, şagirdlərin layihələri və portfelləri analiz edilərək onların tənqidi düşünmə, yaradıcılıq və problem həlletmə bacarıqları qiymətləndirilmişdir. Müəllim və şagird müsahibələri, eləcə də fokus qruplar vasitəsilə təhsilalanların təcrübə və motivasiya faktorları araşdırılmış, qiymətləndirmə prosesinin tədris metodlarına təsiri müəyyən edilmişdir. Bu yanaşma şagirdlərin performansının səbəblərini və öyrənmə prosesində ortaya çıxan nüansları daha dərindən başa düşməyə imkan yaratmışdır.

Tədqiqatda şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsi diaqnostik, formativ və yekun qiymətləndirmə prinsiplərinə uyğun aparılmışdır. Diaqnostik qiymətləndirmə şagirdlərin başlanğıc bilik və bacarıqlarını müəyyən etməyə yönəlmiş, formativ qiymətləndirmə tədris prosesi zamanı davamlı rəy və düzəlişlərin verilməsini təmin etmiş, yekun qiymətləndirmə isə təhsil proqramlarının nəticələrini və şagird nailiyyətlərinin ümumi səviyyəsini qiymətləndirmişdir.

Toplanmış məlumatlar əsasında şagirdlərin güclü və zəif tərəfləri müəyyən edilmiş, təhlillər nəticəsində tədris metodlarının və proqramların təkmilləşdirilməsinə yönəlmiş tədbirlər müəyyən edilmişdir. Beləliklə, keyfiyyət metodlarının tətbiqi pedaqoji qiymətləndirmənin şagirdlərin bilik və bacarıqlarının inkişafında və tədris prosesinin optimallaşdırılmasında mühüm rol oynadığını göstərmişdir.

Nəticə və müzakirə. Tədqiqatın nəticələri göstərir ki, şagirdlərin pedaqoji qiymətləndirilməsi yalnız kəmiyyət göstəricilərinə əsaslanmaqla kifayətlənməyərək, keyfiyyət metodlarının tətbiqi ilə daha əhatəli və dəqiq qiymətləndirməyə imkan yaradır. Sinif müşahidələri, layihələrin və portfellərin təhlili, müəllim və şagird müsahibələri kimi keyfiyyətli metodlar şagirdlərin tənqidi düşünmə, yaradıcılıq, problem həlletmə və motivasiya kimi bacarıqlarını dərindən öyrənməyə imkan vermişdir. Təhlillər göstərir ki, bu yanaşma şagirdlərin güclü tərəflərini aşkarlamaqla yanaşı, zəif tərəflərin müəyyən edilməsi və onların inkişafı üçün məqsədyönlü müdaxilələrin planlanmasına şərait yaratmışdır.

Eyni zamanda, diaqnostik və formativ qiymətləndirmə vasitəsilə tədris prosesində davamlı rəy və düzəlişlərin təmin olunması, şagirdlərin öyrənmə motivasiyasının yüksəlməsinə və tədris metodlarının effektivliyinin artırılmasına gətirib çıxarmışdır. Yekun qiymətləndirmə isə təhsil proqramlarının nəticələrini qiymətləndirərək, təhsilalanların bilik və bacarıqlarının inkişaf səviyyəsini ümumiləşdirməyə imkan vermişdir.

Tədqiqatın nəticələri, həmçinin göstərir ki, keyfiyyət metodlarının tətbiqi pedaqoji qiymətləndirmənin yalnız ölçü və nəticə vermək funksiyasını deyil, həm də öyrənmə prosesinin dərinliyini və tədris metodlarının effektivliyini qiymətləndirməyə imkan verdiyini təsdiqləyir. Beləliklə, şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsində keyfiyyət metodlarının tətbiqi, tədris prosesinin optimallaşdırılması, təhsilalanlar üçün cəlbedici və məqsədyönlü öyrənmə mühitinin yaradılması və tədris proqramlarının davamlı təkmilləşdirilməsinə mühüm töhfə verir.

Yekun nəticə. Tədqiqat göstərir ki, şagird nailiyyətinin qiymətləndirilməsində keyfiyyət metodlarının tətbiqi tədris prosesinin dərin və hərtərəfli qiymətləndirilməsinə imkan yaradır. Sinif müşahidələri, layihələr və portfellər, eləcə

də müəllim və şagird müsahibələri şagirdlərin tənqidi düşünmə, yaradıcılıq, problem həlletmə və motivasiya kimi bacarıqlarını əhatəli şəkildə öyrənməyə şərait yaratmışdır. Keyfiyyət metodları vasitəsilə şagirdlərin güclü və zəif tərəfləri müəyyən edilmiş, tədris prosesində məqsədyönlü təkmilləşdirmələr planlanmış və tətbiq edilmişdir. Bu yanaşma yalnız şagirdlərin bilik və bacarıqlarını qiymətləndirməklə kifayətlənmir, həm də müəllimlərin tədris metodlarının effektivliyini artırmağa və təhsilalanlar üçün daha cəlbedici və səmərəli öyrənmə mühiti yaratmağa imkan verir. Beləliklə, keyfiyyət metodlarının istifadəsi pedaqoji qiymətləndirmənin əsas elementi olaraq təhsil prosesinin davamlı inkişafına, proqramların optimallaşdırılmasına və şagirdlərin şəxsi və akademik inkişafının təmin edilməsinə mühüm töhfə verir.

Ədəbiyyat

1. Azərbaycan Respublikasında təhsilin inkişafı üzrə Dövlət Staregiyası. // Azərbaycan məktəbi, – 2013. №5.
2. Azərbaycan Respublikası ümumi təhsil sistemində Qiymətləndirmə Konsepsiyası // “Azərbaycan müəllimi”, 29 iyul 2006-cı il.
3. Cabbarov, M. Təhsil dövlət siyasətinin prioritetləri sırasında ilk yerlərdən birini tutur // “Azərbaycan” qəzeti, – 2015. – 1 mart.
4. Məkdəbdaxili qiymətləndirmə:tədqiqatlar və nəticələr. – Bakı, – 2016.
5. Nəzərov, A. Müasir təlim texnologiyaları / A.Nəzərov. – Bakı, – 2012.

Məqalə pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent Vahid Rzayev tərəfindən təqdim olunmuşdur.

İlkin daxilolma – 10.09.2025, son daxilolma – 24.10.2025, qəbulolunma – 05.12.2025